

INFORMÁTOR

SLOVENSKEJ ARCHEOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI PRI SAV

VIII/1998/1

NITRA

OBSAH: K nedožitým osemdesiatinám doc. PhDr. Antona Točíka, DrSc. • EAA - Európska asociácia archeológov • Program RAPHAEL • Preplavovanie - metóda ... • Spoločensko - vedecké podujatia • Nové publikácie • Opustili naše rady • Jubileá • Redakčná výzva

NEDOŽITÉ OSEMDESIATINY doc. PhDr. ANTONA TOČÍKA, DrSc. (28. 1. 1918 - 15. 6. 1994)

Nadácia Antona Točíka na podporu publikovania výsledkov archeologického a numizmatického výskumu na Slovensku usporiadala spomienkové stretnutie pri hrobe A. Točíka v predvečer jeho nedožitých 80. narodenín dňa 27. januára 1998.

Na Mestskom cintoríne v Nitre sa pietného aktu zúčastnili jeho rodinní príslušníci, priatelia, početní terajší i bývalí pracovníci Archeologickej ústavu SAV, členovia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV a zástupcovia ďalších slovenských inštitúcií. Pamiatku A. Točíka si zúčastnení uctili položením kytic kvetov a predsedá nadácie pripomeral jeho osobnosť nasledujúcimi slovami:

Vážená rodina, vdžení prítomní!

Zajtra uplynie osemdesiat rokov od narodenia pána doc. PhDr. Antona Točíka, DrSc., zakladateľskej osobnosti modernej slovenskej archeológie. Veľmi rád som vyhovel požiadavke, aby som pri tejto príležitosti prehovoril za všetkých, ktorí ho poznali, stretávali sa s ním, ktorí si ho vážili. Ako človeka i vedca.

Pred tri a pol rokom, keď sme sa s ním na tomto mieste lúčili, uvedomili sme si, že s touto nezabudnuteľnou osobnosťou vedy sa končí aj jedna neopakovateľná historická epocha. Možno ju považovať aj za "zlatý vek slovenskej archeológie." Ved vtedy, po vzniku Slovenskej akadémie vied v roku 1953, sa slovenská archeológia inštitucionálne etablovala ako moderná vedná disciplína a dosiahla v krátkom čase európske uznanie. Nikto, kto bol aktívny v tomto vzrušujúcom procese poznávania tajomstiev dávnej minulosti Slovenska, nespochybňuje historicke zásluhy Antona Točíka o budovanie slovenskej archeológie v systéme európskej historickej vedy.

Dňa 15. júna 1994 odišiel navždy človek, ktorého právom považujeme za tvorca a budovateľa nielen Archeologickej ústavu SAV v Nitre, ale aj modernej slovenskej archeológie. Už neraz pri rôznych príležitostach bolo zdôraznené, že obdobie jeho rozmernej činnosti vo vede bolo aj obdobím zavrhnutia zastaraných koncepcíí, ktoré neboli schopné vysloví nové progresívne myšlienky. Je zaisté možné niečo nové objaviť! Nejspochybne ľažšie je však problémy definovať, či formulovať. Najťažšie však je všeobecne akceptované názory -

petrifikované i časom - poprieť. Je dobre známe, že Anton Točík bol mužom činu. Mal odvahu búrať staré teórie, mal odvahu vysloviť nové, originálne myšlienky, pomenovať nové, dovtedy neznáme kultúry, ktoré vďaka veľkým terénnym archeologickým výskumom vystúpili z anonymity vekov. A pravdaže, mal aj obrorskú intuiciu, fantáziu a fascinujúci pracovný elán. To sú atribúty tak prepotrebné pre vedu akou je archeológia.

Všetci tu prítomní poznáme dôverne nielen dielo, ale aj život Antona Točíka. Preto vari ani netreba vela hovoriť o tom, ako sa z nadaného mladého človeka z učiteľskej rodiny čoskoro stal známy európsky archeológ a neskôr i riaditeľ inštitúcie, ktorá sa stala pojmom vo vedeckom svete. Nepochybne, vďaka realizácii rozsiahlych systematických archeologických výskumov sa nitriansky ústav stal známym a uznávaným pracoviskom doma i v zahraničí. Nie je preto nadsadené tvrdenie, že Anton Točík sa stal významným podnecovateľom európskeho bádania. Svedčia o tom aj mnohé funkcie, ktoré vtedy zastával. Okrem iného bol aj viceprezidentom kongresu Medzinárodnej únie vied prehistorických a protohistorických, ktorý sa konal v roku 1966 v Prahe.

Mohol by som uvádzať aj mnohé iné, nemenej významné posty, ktoré zastával v domácom i svetovom archeologickom dianí. A mohol by som vymenúvať aj pocety, ktorých sa mu dostalo za života, keď bol vo funkciách, ale aj neskôr, keď pocítil mnohé príkoria a trpkosti života. Vedľ ľudský život, údel - to nie sú iba miesta na výslní, či vzostupy. To je aj nedobrý, nevlúdný, sychravý čas, keď sa treba zamýšľať, pozastaviť sa a hodnotiť cestu, na ktorú sa človek chtiac-nechtiac vydal na svojej púti životom...

Cesta, ktorú dokumentuje jeho vedecké dielo reprezentované početnými publikáciami, je impozantná. Jego všeestranná aktivita bola a zostane obdivuhodná, pretože bol integrujúcim osobnosťou mimoriadnych kvalít. Ak vyslovím názor, že s jeho dedičstvom môže s istotou vstúpiť slovenská archeológia aj do nového tisícročia, je to len strohá konštatácia pravdy o potrebnosti a aktuálnosti jeho vedeckého diela.

Vedecký prínos A. Točíka je totiž nestarnúci v čase i v priestore. Pod jeho vedením kolektív mladých pracovníkov programovo realizoval rozsiahle výskumy, ktoré úplne zmenili predstavy o dávnych dejinách Slovenska a predstavili ho svetu ako prastarú križovatku európskych kultúrnych prúdov a snažení. Je zaiste dobré, že slovenská archeológia mala práve vtedy Antona Točíka, muža odvahy a činu. Takého sme si ho zapamätali a taký zostane navždy v našich spomienkach. Faktom je, a to nie je zanedbateľná veľičina, že vytvoril priestor pre činnosť všetkých generačných vrstiev. Nezmazateľne sa zaslúžil o poznanie dávnoveku Slovenska, zvlášť doby bronzovej, kde je jeho podiel určite najmarkantnejší. Treba ešte pripomenúť, že si bol dobre vedomý aj skutočnosti, že človek nemôže žiť mimo národného spoločenstva, ktorého je súčasťou.

Vám všetkým, ktorí ste dnes prišli k jeho hrobu, ďakujem za to, že si vážite dielo Antona Točíka, človeka, ktorého vedecký odkaz presiahol dobu, v ktorej žil a mohol realizovať svoje odvážne plány i predstavy. Vieme a oceňujeme, že prehľbeniu poznania o dávnom Slovensku zasvätil celý svoj tvorivý život.

Milý pán docent, spomíname často na Vás, na dialógy, ktoré sme s Vami viedli mnohé roky. Nie všetko sme si stihli vtedy povedať, žiaľ, veľa zostalo aj nedopovedané ... Ale taký je už ľudský život ! Chceme sa Vám aj takto podakovať - i keď "na diaľku" - za všetko pekné, čo bolo a pretrváva v našej pamäti. Ubezpečujeme Vás, že máte veľa pokračovateľov vo Vašom inšpirujúcom diele.

Spomíname na Vás, pán docent.

J. Vladár

Oznam: Dňa 21. apríla 1998 o 14⁰⁰ hod. sa v zasadáčke Virologického ústavu SAV v Bratislave, Dúbravská cesta 9, uskutoční slávnostný seminár k výročiu narodenia významných osobností, ktorých životná cesta bola podstatnou mierou spojená so SAV, či už ako pracovníkov alebo funkcionárov. V bloku o nežijúcich osobnostiach bude venovaný priestor aj doc. PhDr. Antonovi Točíkovi, DrSc.

Redakcia

EUROPEAN ASSOCIATION OF ARCHAEOLOGISTS - EAA

EURÓPSKA ASOCIÁCIA ARCHEOLÓGOV

Slovenská archeologická spoločnosť sa stala kolektívnym členom EAA - Európskej asociácie archeológov. Uvádzame preto základné údaje o zameraní a hlavných oblastiach činnosti tejto prestížnej medzinárodnej organizácie.

Prečo vznikla EAA?

V spolupráci a vo výmene informácií medzi európskymi archeológmi existuje už dlhodobobá tradícia, ktorá však v posledných rokoch nebola širšie koordinovaná. V súčasnosti, po zániku viačierých politických prekážok utváraných za posledných päťdesiat rokov, sa konečne môžu archeológovia v celej Európe voľne pohybovať a pracovať. Politické zmeny, rast počtu nálezov a rozmanitosti predmetov, ako aj neustále sa zvyšujúce ohrozenie bohatého európskeho archeologickej dedičstva, sú jedinečnou príležitosťou, aby sa archeológia rozvinula do novej, integrovanej európskej vedy, založenej na existujúcich národných a regionálnych tradíciách.

Aké sú ciele EAA?

Európska asociácia archeológov podporuje:

- * rozvoj archeologickej bádania a výmeny archeologickej informácií;
- * manažment a interpretáciu európskeho archeologickej dedičstva;
- * etickú a vedeckú úroveň archeologickej práce;
- * záujmy profesionálnych archeológov v Európe;
- * spoluprácu s ostatnými organizáciami s podobným zameraním.

Pre koho je EAA?

Riadne členstvo v Európskej asociácii archeológov je prístupné všetkým profesionálnym archeológom. Archeologicke inštitúcie a neprofesionáli môžu byť prijať do tejto asociácie ako pridružení členovia. Študenti archeológie a penzionovaní archeológovia sa môžu stať jej individuálnymi členmi. Európska asociácia archeológov má viac ako 650 členov zo 49 krajín, ktorí pracujú v oblasti prehistorie, klasickej, stredovekej a novovekej archeológie. Zdrzuje univerzitných i terénnych archeológov, manažérov zaobrájúcich sa archeologickým dedičstvom, historikov, múzejných kurátorov, výskumníkov, vedcov, pedagógov, špecialistov na leteckú a environmentálnu archeológiu a archeológiu pod vodnou hladinou, ako aj študentov archeológie.

Z činnosti EAA

Európska asociácia archeológov vydáva v rámci svojej pôsobnosti dvakrát ročne časopis *Journal of European Archaeology*. Jej členovia sú priebežne informovaní o rôznych aktivitách aj prostredníctvom výtláčku *The European Archaeologist* a Internetu. Členovia majú právo predložiť svoje články a príspevky do oboch publikácií. Európska asociácia archeológov organizuje konferencie, semináre a podujatia, ktoré sa týkajú všetkých oblastí európskej archeológie. Jej pracovné skupiny priebežne sledujú komerčnú archeológiu v Európe, etiku a udelujú Cenu európskeho dedičstva. Európska asociácia archeológov je demokratické združenie, na čele s výkonným výborom (Executive Board), ktorý volia jej členovia a predstaviteľia z rôznych oblastí Európy.

Európska asociácia archeológov pravidelne usporadúva výročné stretnutia svojich členov s bohatým, široko koncipovaným odborným programom. Prvé z nich sa uskutočnilo v Španielsku, ďalšie v Litve a v Taliansku. Miestom tohtoročného podujatia (4th Annual Meeting) bude v dňoch 23.-27. septembra 1998 Göteborg (Švédsko). Jeho program, pozostávajúci z aktuálnych otázok súčasnej vedy, bude zhrnutý do troch hlavných tematických okruhov:

I. Manažment archeologického a kultúrneho dedičstva

Archeológia a mediácia; archeologické dedičstvo a turizmus; manažment kultúrneho dedičstva v Európe - budúci vývoj; modely organizácie v komerčnej archeológii; politika v záchrannej archeológii; zachovanie, konzervácia a uloženie archeologických prameňov; vzdelávanie archeológov; archeológia ako profesia.

II. Archeológia dneška: teoretické a metodologické perspektívy

Teoretické postavenie európskej archeológie; archeológia detstva, rodová archeológia; filozofia a archeologická prax; dejiny archeológie; kritické trendy v súčasnej archeológii; interpretácia, fenomenológia a archelogické pramene; politické dimenzie ethnicity v archeológii; interpretácia krajiny; archeológia a verejnoscť; archeológia a nacionálizmus; koncept času v rámci archeológie; archeológia kolonializmu a teória svetového systému; archeológia kapitalizmu; interdisciplinárna archeológia; evolucionizmus a archeológia.

III. Archeológia a materiálna kultúra: interpretácia archeologických prameňov

Archeológia kultu; podmorská archeológia; pôvod európskeho neolitu; skalné umenie ako sociálny prejav; technológie a suroviny; technologické aspekty včasnej metalurgie; experiment, rekonštrukcia a autentickosť v rámci archeológie; letecká archeológia; aplikácia GIS; migrácia v prehistórii; analýza pochovávania - nové prístupy; rímskoprovinciálne a germánske pochovávanie v 1. tisícročí n. l.; sídlisková, industriálna a mestská archeológia; archeológia majetku, prestíže a hodnoty: procesy a dynamika; interpretácia kultúrnej identity v archeologických prameňoch; priestorová analýza: krajina a materiálna kultúra; za hranicami európskej archeológie.

Uvedené témy budú predmetom prednášok, posterov a diskusií pri okrúhlych stoloch. Súčasťou podujatia bude aj výročná schôdza EAA, návštevy výstav a expozícií, ako aj exkurzia po významných náleziskách v západnej časti Švédska. Počas mimoriadnej exkurzie sa záujemcovia oboznámia aj so severom hostiteľskej krajiny.

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV a EAA

Kolektívne členstvo SAS pri SAV v Európskej asociácii archeológov podporilo koncom minulého roka aj Ministerstvo kultúry SR uhradením členského poplatku. Publikácie, ktoré EAA vydáva, plánujeme zabezpečiť pre knižnicu SAS z vlastných finančných zdrojov. Napriek krátkej dobe členstvu sa SAS už zapojila do činnosti EAA, a to poskytnutím údajov a podkladov týkajúcich sa ochrany archeologického kultúrneho dedičstva na Slovensku, ktoré budú slúžiť pre príslušnú komisiu EAA na zmapovanie súčasnej situácie v európskych krajinách a na vypracovanie medzinárodnej analýzy.

PROGRAM RAPHAEL

**Treasures of our common past in Europe - history written in earth.
Aerial archaeology in Central Europe**

Od začiatku roka 1997 sa realizoval projekt nazvaný "Poklady našej spoločnej minulosti v Európe - História písaná v zemi. Letecká archeológia v strednej Európe". Pod vedením Landesamt für Archäologie mit Landesmuseum für Vorgeschichte Sachsen v Drážďanoch (J. Oexle, K. G. Kokkotidis) sa na projekte okrem AÚ SAV v Nitre (I. Kuzma, J. Rajtár) zúčastňoval i AÚ ČAV v Prahe (M. Gojda), Národní muzeum v Prahe (M. Slabina), Jihomoravské muzeum Znojmo (J. Kovářník), ÚAPP Brno (M. Bálek), ÚAPP Most (Z. Smrž) a Janus Pannonius Tudományegyetem v Pécsi (Z. Visy, G. Bertók). Ako poradcovia boli prizvani Royal Commission on the Historical Monuments of England vo Swindone (R. Bewley) a Aerial Archaeology Research Group Edinburgh (O. Braasch). Projekt oficiálne dotovala Európska únia v rámci svojho programu "RAPHAEL", zameraného na podporu kultúrneho dedičstva Európy a prispela na ň sumou viac ako 55 000 ECU.

Cieľom projektu bolo sprostredkovať širšej verejnosti pohľad na leteckú archeológiu, ktorá v krajinách bývalej Varšavskej zmluvy zaznamenala po roku 1990 výrazný rozmach a prináša vynikajúce výsledky.

Po roku 1945 nemali archeológovia na východe žiadnu možnosť robiť systematický letecký prieskum. Unikátny "pochovaný poklad" tak zostával v strednej Európe neobjavený. Až zmeny po roku 1989 dovolili nazrieť do tohto podzemného archívhu. Ukázalo sa, že relatívne nízka úroveň urbanizácie a industrializácie umožnila výbornú konzerváciu archeologických pamiatok. Na druhej strane sa však ukázal i rozsah zničenia mnohých pamiatok, keď bez možnosti ich zistenia, preskúmania, resp. zachovania "pozemnými archeológmi", boli v značnom rozsahu zlikvidované. Letecká archeológia má teda pre európsku archeológiu význam aj ako "systém včasného varovania".

Verejné, ale i profesionálne povedomie o tejto metóde výskumu nie je príliš rozvinuté, preto je potrebné túto situáciu s ohľadom na ochranu a pochopenie archeologického kultúrneho dedičstva zmeniť. A to bolo vlastne hlavným cieľom projektu.

Významnou súčasťou projektu bola výstava "Ze vzduchu - obrazy našich dějin, Letecká archeologie ve střední Evropě", otvorená od 9. 10. do 30. 11. 1997 v Národním múzeu v Prahe. Záujemcom o najstaršiu minulosť stredoeurópskej oblasti tu boli sprostredkované najdôležitejšie výsledky leteckého prieskumu, dosiahnuté po páde železnej opony. Výstava sa konala pod záštitou ministra kultúry Českej republiky. Okrem zástupcov zúčastnených organizácií mal príhovor aj hlavný administrátor oddelenia kultúrneho dedičstva Európskej rady v Strassburgu *Wolfdieterich Elbert*.

Pri príležitosti otvorenia výstavy sa uskutočnila medzinárodná konferencia "Letecká archeológia v strednej Európe". Celkom tu odznelo 14 referátov, v ktorých boli prezentované výsledky leteckej prospekcie, spôsoby ich dokumentácie, hodnotenia, archivovania, ďalšieho spracovania pomocou metód GIS a následne rekonštrukcie historickej krajiny.

K výstave bola vydaná i reprezentatívna sprievodná publikácia. Členená je na dve časti. V prvej sa môžu záujemcovia dozvedieť o histórii leteckej archeológie, o jej metódach a objavoch. Druhá časť predstavuje katalóg 114 farebných snímkov z Čech, Slovenska, Maďarska, Slobodného štátu Sasko a Veľkej Británii so sprievodným päťjazyčným textom.

Poslednou akciou celého projektu bol workshop "Aerial archaeology in Central Europe", ktorý sa uskutočnil v dňoch 22.-24. 1. 1998 na pôde univerzity v Pésci. V Kultúrnom centre mesta Pécs bola otvorená i maďarská verzia výstavy.

Workshop bol skutočnou "dielňou", kde prednášky slúžili ako inšpirácia k diskusii. Jednou z nosných témov "Od národného archívhu k medzinárodnej knižnici leteckých snímkov" sa riešili otázky výmeny obrazových dát medzi európskymi štátmi a vytvorenie medzinárodnej databanky leteckých snímkov na Internete. Tento problém je zatiaľ, okrem vytvorenia pravidiel prístupu do archívov, limitovaný tak nejednotným spôsobom archivácie a evidencie v jednotlivých krajinách, ako aj technickým vybavením a potrebou pomerne značných investícii, čo bude potrebné riešiť ďalším rozsiahlym medzinárodným projektom. Druhou ťažiskovou tému "Integrovaný archeologický

prieskum - lietanie, geofyzika, povrchové zbery" sa otvorila bohatá diskusia najmä o možnostiach realizácie takého integrovaného prieskumu v jednotlivých krajinách.

V závere sa účastníci dohodli na príprave ďalšieho projektu v rámci programu RAPHAEL. Zameraný bude na prieskum historickej krajiny vo vybraných nížinných oblastiach jednotlivých účastníckych krajín. Výstup by malo tvoriť porovnanie vývoja štruktúry osídlenia v týchto oblastiach na základe leteckého prieskumu, geofyzikálnych meraní, povrchových zberov, využitia staršej dokumentácie, kartografického aj digitálneho spracovania a vyhodnotenia. Koordinátorom projektu má byť univerzita v Glasgow. Na projekte by sa predbežne zúčastnili inštitúcie zo Škótska, Maďarska, Rumunska, Poľska, Česka a Slovenska, prípadne z ďalších krajín.

Workshop v Pécsi, ako som uviedol, mal byť poslednou akciou tohto jednorocného projektu (predloženie záverečnej správy do 31. 10. 1997). Keďže nebolo možné uskutočniť všetky akcie v roku 1997, bolo napríklad otvorenie výstavy v Landesmuseum für Vorgeschichte v Drážďanoch posunuté až na 25. marca 1998 a naša verejnosť si bude môcť výstavu prezrieť od 10. septembra 1998 v SNM v Bratislave.

Uskutočnený projekt teda splnil cieľ a umožnil, aby sa letecká archeológia ako moderná nedeštruktívna metóda prieskumu kultúrnej krajiny dostala do povedomia širokých vrstiev obyvateľstva v jednotlivých štátach.

I. Kuzma

☞ PREPLAVOVANIE - METÓDA ZÍSKAVANIA RASTLINNÝCH MAKROZVYŠKOV Z ARCHEOLOGICKÝCH OBJEKTOV A VRSTIEV

Blíži sa ďalšia sezóna vhodná na prácu v teréne. Na podnetu niektorých kolegov, ktorí prejavili záujem o archeobotanické analýzy, sme sa rozhodli uverejniť stručný manuál o spôsoboch ručného preplavovania - najbežnejšej metódy na získavanie rastlinných makrozvýškov, použitejne priamo na archeologickej lokalite. K stratégii odberu vzoriek uvedieme iba niektoré najdôležitejšie informácie. Podrobnejšie o nich diskutujeme v štúdiu: Hajnalová, E. - Hajnalová, M. 1998: Rastlinné makrozvýšky v archeologických objektoch z praveku a ich získavanie. In: Pojizerský Sborník 1998, Turnov.

Zuholnatené alebo nezuholnatené (petrifikované solami kovov z pôdy) rastlinné makrozvýšky, ktoré extrahujeme preplavovaním z pôdných vzoriek, je možné získať z rôznych archeologických objektov či vrstiev.

Pri preplavovaní je dôležitý typ sedimentu, s ktorým pracujeme. Inými spôsobmi sa spracováva mokrý sediment (najčastejšie stredoveké fekálne a odpadové jamy) a inými suché sedimenty (všetky typy pravekých objektov, priekopy, suché stredoveké smetiská, studne a rôzne sídliskové vrstvy). Rozdiely sú už pri samotnom odbere vzoriek. Je nepísaným pravidlom, že jedna vzorka by mala obsahovať minimálne 250 (optimálne 500 a viac) rastlinných makrozvýškov (zrná, semená burín, plevy, uhlíky). Zo skúsenosti vieme, že pri mokrých sedimentoch, v ktorých sú rastlinné makrozvýšky konzervované vodou bez prístupu vzduchu, spravidla stačí, aby jedna vzorka, reprezentujúca danú archeologickú vrstvu, mala objem 2 litre. Pri suchých sedimentoch (praveké sídliská a suché stredoveké vrstvy) je minimálny objem vzorky 10 litrov (niekedy je potrebné odobrať i niekoľko desiatok litrov).

Preplavovanie vzoriek priamo na lokalite má isté výhody. Napríklad, ak sa zistí, že archeologická vrstva obsahuje makrozvýšky, môžu sa z nej odobrať ešte ďalšie vzorky a naopak, ak makrozvýšky neobsahuje, nepokračuje sa v jej ďalšom vzorkovaní. Z objektu či vrstvy je vhodnejšie odoberať viac menších vzoriek (min. 10 litrov), ktoré možno neskôr skombinovať ako jednu veľkú vzorku.

Každú odobratú vzorku treba zakresliť do plánov. Mala by ju sprevádzať nasledujúca informácia, napr. formou sprievodného listu: lokalita, dátum odberu, vedúci výskumu, kto vzorku odoberal, číslo objektu, číslo vrstvy, datovanie, druh objektu, objem odobratej hliny. Vzorky sa odberajú čistými nástrojmi, aby nedošlo k ich kontaminácii, z dobre datovateľných objektov a z takých vrstiev, pri ktorých je jasná stratigrafia. Nedatovateľné vzorky nemá zmysel analyzovať, informácia je v ďalšom vyhodnocovaní nepoužiteľná.

Manuálne metódy na získanie rastlinných makrozvyškov

Na preplavovanie je vhodným zdrojom voda tečúca v potoku alebo v rieke, no rovnako poslúži vodovod či studňa. Nevhodným zdrojom sú stojaté vody rybníkov, jazier a mŕtve ramená riek.

- **Preplavovanie (Flotation)** - využíva schopnosť zuholnateneho rastlinného materiálu po namočení vo vode sa uvoľniť z pôdy a plávať na hladine. Táto metóda je vhodná na spracovanie nezamorených sedimentov. Postup:
 1. Naplniť vedro či inú nádobu vodou (do 1/2 až 2/3).
 2. Pridať sediment a jemne premiešať rukou.
 3. Nechať usadiť a zliať vodu aj s plávajúcim materiálom cez sitá.
 4. Opakovať 2- až 3-krát, pokial nepláva žiadnen materiál.
 5. Opláchnuť materiál zachytený na sitách čistou vodou, vyklopiť na kuchynský papier (noviny, gázu...), zaviazať (alebo inak zabaliť), zavesiť a nechať pomaly vysušiť. Nikdy nesušiť na priamom slnku a nenechať vzorku otvorenú, lebo môže prísť ku kontaminácii semenami rastlín nafúkanými z okolia.
 - 5a. Zvyšok z dna vedra, ak je to potrebné, sa ešte môže preosiať za mokra (viď nižšie).
 6. Po dokonalom usušení zabaliť do samozavárateľných igelitových vreciek a označiť. Je vhodné, ak sa preplavené podiely z jednotlivých sít balia samostatne, ale nie je to nevyhnutnosťou.
Poznámka: Obvyklá velkosť sít je 1 mm; 0,25-0,3 mm na preplavovanie (4 mm; 1 mm pre preosievanie za mokra).
- **Premývanie (Wash Over)** - je podobné preplavovaniu, ale pomocou neho je možné extrahovať aj tažšie rastlinné zvyšky, ktoré neplávajú na hladine, ale iba vznájajú vo vodnom stĺpco (napr. čiasťočne petrifikované, resp. makrozvyšky, ktoré boli určitý čas vo vlhkom prostredí). Postup:
 1. Naliať vodu do polovice vedra.
 2. Pridať sediment a premiešať.
 3. Nenechať usadiť, ale zliať ešte vŕiacu vodu a vznájajúci materiál cez sitá.
 4. Opakovať, pokial všetok organický materiál nie je na sitách a na dne vedra ostanie iba piesok a kamienky.
 5. Premýť obsah sít, preklopit organický materiál do označených zatvárateľných pohárov, pridať alkohol a uzavrieť. Niekoľko je možné rastlinné zvyšky vysušiť rovnakým spôsobom ako v predchádzajúcej metóde.
 - 5a. Zvyšok z dna vedra, ak je to potrebné, sa ešte môže preosiať za mokra.
Poznámka: Obvyklá velkosť sít na premývanie je 1 mm; 0,5 mm; 0,25 mm (4 mm; 1 mm na preosievanie za mokra).
- **Mokré preosievanie (Wet Sieving)** - (pozor nejde o skutočné preosievanie!) je vhodné na extrahovanie rastlinných zvyškov zo zamorených sedimentov, alebo takých makrozvyškov, ktoré neplávajú na hladine ani nevznájajú vo vodnom stĺpco (semená väčších bôbovitých rastlín: hrach, bôb, šošovica, škrupiny lieskovcov či žalude). Postup:
 1. Položiť sediment na sústavu sít tak, aby sa pokrylo celé dno najvrchnejšieho sita.
 2. Jemne premývať prúdom vody, pokial nie je obsah sita čistý.
 3. Odstrániť vrchné sito a pokračovať na nižšom site.
 4. Opakovať, kým obsah všetkých sít nie je čistý.
 5. Organický materiál vyklopiť do označených pohárov a pridať alkohol.
Upozornenie: alkohol sa používa iba pri extrakcii zo zamorených sedimentov.
Poznámka: Obvyklá velkosť sít je 4 mm; 1 mm; 0,5 mm a 0,25 mm.

Treba vyskúsať, ktorá z uvedených metód je na sediment, s ktorým pracujeme, najvhodnejšia. Možno skombinovať aj viacero spôsobov. Pred balením a transportom sa treba presvedčiť, či sú vzorky celkom usušené. Nedokonale usušené vzorky sú veľmi krehké a tlakom sa úplne znehodnocujú.

Predpokladáme, že vám tento stručný manuál pomôže zefektívniť prácu na lokalite, nám uľichli prácu v laboratóriu a celkovo prispeje k zvýšeniu vypovedacej schopnosti rastlinného materiálu.

↗ SPOLOČENSKO - VEDECKÉ PODUJATIA

Exkurzia na Sardíniu

Počas pobytu na Sardíniu v júli 1997, navštívil autor príspevku viaceré archeologické lokality a muzeálne expozície.

Megalitický komplex Pranu Muttedu pri Goni (prov. Cagliari) z prednuragického obdobia (3. tis. pred n. l.). Lokalitu predstavujú rozsiahle sústavy menhirov usporiadaných do alejí a menších skupín v kruhoch. V areáli sú aj hrobky vytesané v skale (domus de janas), resp. vytvorené z kamenných blokov.

Burumini (Su Nuraxi), prov. Cagliari. Na ostrove je to najrozsiahlejší opevnený nuragický komplex budovaný v 15.-4. stor. pred n. l. Centrálnu megalitickú stavbu tvorí štvrccová architektúra s ústredným muragom, chodbami a štyrmi bastiónmi. V interéri sa nachádzajú miestnosti s nepravými klenbami (vplyv východného Stredomoria). Prehliadka v sprievode lektora trvala 1,5 hod. Je bezplatná.

Na juhu ostrova, pri dnešnom meste Pula (prov. Cagliari), sa na pobreží nachádzajú sprístupnené ruiny fénického, púnskeho a neskôr rímskeho mesta Nora. V Pule sú z tejto lokality sústredené nálezy v Archeologicom múzeu (Museo Archeologico di Pula). Podobnou lokalitou na západnom pobreží Sardínie je staroveké mesto Tharros (prov. Oristano).

Zaujímavým náleziskom na Costa Rei je komplex 22 menhirov Piscina Rei (prov. Cagliari). V tejto oblasti sa uskutočnila čiastočne rekonštruovaného nuraga S’Oro.

Na Sardíniu sa okrem približne sedem tisíc nuragov nachádza aj sto archeologických komplexov z obdobia neolitu až 3. stor. pred n. l., prezentovaných bohatou literatúrou a mapami.

Zaujímavá bola návšteva Národného archeologickeho múzea v Cagliari (Museo Archeologico Nazionale di Cagliari). Nachádza sa v stredovekom hrade spolu s ďalšími múzeami a Národnou galériou (Cittadella dei Musei). Múzeum má bohaté zbierkové fondy dokladajúce praveké a stredoveké dejiny JV časti Sardínie od neolitu až po obdobie rímskeho cisárstva. Nachádzajú sa tu aj desiatky bronzových figúr (bronzetti) z 10.-5. stor. pred n. l.

Archeologicko-etnografické múzeum G. A. Sannu v Sassari (Museo Archeologico-Etnografico "Giovanni Antonio Sanna"), založené v roku 1878, vystavuje v expozícii prehistórie dôležité artefakty z paleolitu až neolitu. Pri staropaleolitických náleزوach sa udáva vek až 500 000 rokov. Najmä pre didaktické využitie sú tu vytvorené kópie hrobov vysekanych do skál z doby medenej a bronzovej. Ako vo väčšine múzeí, ani tu nechybajú početné nálezy z obdobia nuragov a fénicko-púnskej doby. Súčasťou múzea je aj galéria stredovekého maliarstva.

Ďalším významným múzeom SZ časti Sardínie je Archeologicke a paleobotanické múzeum v Perfugas (Museo Archeologico e Paleobotanico di Perfugas, prov. Sassari). Zbierky sú prezentované v dvoch expozíciiach. Vedľa paleobotanických nálezoov (treťohory) sú v paleolitickej sekcií umiestnené nálezy vyrobené clactonienskou a protolevalloiskou technikou (lokality: vrstvy nad riekom Altano pri meste Perfugas, Sa Pedrosa-Pantallinu). V druhej sále sú nálezy z obdobia neolitu (6.-4. tis. pred n. l.) - kultúry Bonu Ighinu a S. Michele di Ozieri. Pamiatky z doby bronzovej boli získané najmä výskumami nuragov v tejto časti ostrova. Staroveké a stredoveké fondy sú vystavené v samostatnej sekcií.

V súčasnosti je na Sardíniu sprístupnených 19 archeologickej múzeí.

M. Vizdal

Výstava "Človek a bronz"

Výstava bola sprístupnená v Hornonitrianskom múzeu v Prievidzi pri príležitosti Dňa európskeho dedičstva od septembra 1997 až do 15. februára 1998. Na výstave boli prezentované

archeologické pamiatky zo zbierok Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi a Archeologickeho múzea SNM v Bratislave. Prostredníctvom vystavených exponátov sa verejnosť zoznámila nielen so spracovaním bronzu, ale aj so spoločnosťou, náboženstvom i s bojovým umením doby bronzovej a staršej doby železnej. Prezentovanie bohatého výskytu medených a bronzových nálezov v prostredí hornej Nitry bolo dominantou výstavy.

M. Remiašová

Exkurzia v Rakúsku

Katedra archeológie FFUK v Bratislave zabezpečila pre záujemcov o pamiatky dávnej minulosťi našich najbližších susedov hodnotnú 6-dňovú exkurziu do Rakúska. V dňoch 29. 9.-4. 10. 1997 navštívili účastníci exkurzie viaceré významné archeologicke lokality a muzeálne expozície.

Hartberg: Výšinné sídlisko vzniklo v neskorej dobe bronzovej, osídlené bolo v priebehu staršej a v prvej polovici mladšej doby halštatskej (zaniklo na konci HD 1). V dobe laténskej sa obyvateľstvo usadilo na vrchu najneskôr v stupni LT C (nálezy z LT B2 sa dajú očakávať vzhľadom na ich prítomnosť v danom regióne). Valy (spolu s bránou stále viditeľné v teréne) z konca staršej - začiatku mladšej doby laténskej boli v roku 1997 preverené výskumom. Ako sídliskové objekty sa pre toto obdobie na základe určitých indícii predpokladajú zrubové stavby. Oppidálny charakter lokality zatiaľ neboli dokázaný. Sporadické stopy osídlenia pochádzajú z doby rímskej a zo stredoveku. Mestečko Hartberg (na úpätí kopca) patrilo v 12. stor. do východoštajerskej opevňovacej línie, vytvorennej proti vpádom z maďarskej strany hranice. Prvý kostol hartberskej farnosti asi z roku 860 bol prestavaný v polovici 12. stor. na trojlodovú baziliku. K nej patrila centrálna stavba slúžiaca ako karner i baptistérium (vnútornú freskovú výzdobu z polovice 13. stor. zachránil a čiastočne "dotvoril" v 19. stor. reštaurátor Theofil Melicher z Viedne). Mestský hrad - falc z 12. stor. stratil svoj pevnostný význam na konci 14. stor. V priebehu nasledujúcich období bol ešte niekolkokrát prestavovaný, dnes slúži ako múzeum.

Graz: Expozícia praveku a doby rímskej (vrátane lapidária) v jednom z najstarších múzeí bývalej habsburskej monarchie (Landesmuseum Joanneum) na zámku Eggenberg predstaví návštevníkom nálezy z takých lokalít ako Drachenhöhle (paleolit), Gratkorn (neskorý paleolit - raný neolit), Karlsdorf (sídlisko, pohrebisko z neskorej doby bronzovej), Wörschach (bohaté urnové hroby z doby bronzovej), Kleinklein (doba halštatská; nové spracovanie mohyly Kröllkogel dr. Kramerovou), Leibnitz, Wildon, Strettweg (všetko doba halštatská). V meste stojaci gotický kostol - Leechkirche z 13. stor. má doložené dve staršie románske fázy (v druhej, okolo roku 1000, bol najväčším okrúhlym kostolom v nemecky hovoriacom svete). Vybudovaný bol na halštatskej mohyle, ktorú navŕšili na mieste staršieho pohrebiska z neskorej fázy populnicových polí.

Globasnitz - Hemmaberg: Múzeum v Globasnitzu disponuje predovšetkým nálezmi z nedalekej lokality Hemmaberg, osídlenej už v strednej dobe bronzovej. Neskorolaténsky materiál je blízky materiálu z Magdalensbergu (obdobie po roku 50 pred n. l.). Možná je existencia svätyne z tohto obdobia, ktorej tradícia pretrvala do doby rímskej. Jej stavitelia boli obyvateľmi rímskej stanice Iuenna v priestore dnešného Globasnitzu. Okolo roku 400 bol Hemmaberg opäť osídlený a opevnený (doložené sú: viacpriestorové obytné stavby - medzi nimi aj tzv. Pilgerhaus - pútnický dom; výrobné objekty - objavené pece boli pravdepodobne hrnčiarske; pohrebisko s cca 120 hrobmi). Slúžil svojim obyvateľom aj ako sakrálny okrsok (ranokresťanský kostol zo začiatku 5. stor., dva dvojkostoly z prvej polovice 6. stor.; dôkazy o koexistencii katolíckej a ariánskej liturgie v rámci posvätného areálu). Štruktúra zástavby naznačuje výnimcočné postavenie lokality v ranokresťanskom období (azda prežívalo povedomie staršieho keltského božstva Iuenad). Okrsok zaniká okolo roku 600 v súvislosti s príchodom Slovanov. Na lokalite stojí kostolík sv. Hemmy ako pamätník morových epidémii (jeho dnešná podoba pochádza zo 17. stor., veža je z 15. stor.). Celý areál (vrátane kaplnky sv. Rozálie, vytesanej do skaly, "zázračného" prameňa sv. Rozálie a tisícročnej lípy) je pamiatkovo upravený a prístupný po celý rok ako vysunutá expozícia múzea v Globasnitzi.

Magdalensberg: Výšinné opevnené sídlisko opidálneho typu, hutnícke a obchodné stredisko východoalpskej oblasti v neskorolaténskom - ranorímskom období. Lokalita je pamiatkovo upravená a prístupná verejnosti ako archeologické múzeum v prírode, rozprestierajúce sa na ploche asi 3 ha (k jednotlivým časťam expozície a história výskumu p. Piccottini, G. - Vettors, H. 1990: Führer durch die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg. Klagenfurt). V expozícii sú vystavené hlavne originály keramiky a drobných predmetov. Originály vystavených fresiek sa nachádzajú v zbierkach Zemského múzea pre Korutánsko v Klagenfurte.

St. Peter in Holz - Teurnia: Pamiatky pochádzajú predovšetkým z pahorku Holzer Berg v dedine St. Peter in Holz. Najstaršie osídlenie je doložené z obdobia kultúry popolnicových polí. V dobe halštatskej sa miesto pravdepodobne využívalo ako mohylové pohrebisko. Materiál z doby laténskej je možné datovať do obdobia po roku 50 pred n. l., pričom existencia oppida je stále len hypotézou. Za cisára Claudia v polovici 1. stor. n. l. tu vzniklo rímske municípium, zo 4. stor. pochádza opevnenie neskoroantického mesta (nález neskoroantickej villy zo 4.-5. stor. so stopami po vnútornom zariadení, vykurovacom systéme, v blízkosti s hospodárskymi budovami a studňou), v 5. stor. sa Teurnia stala hlavným mestom provincie Noricum Mediterraneum (Teurnia sa spomína aj v Živote sv. Severina v súvislosti zo zásahom Gótov z Panónie v polovice 5. stor.). Prvý biskupský kostol (jednoloďový s jednou apsidou) bol postavený v prvej polovici 5. stor., po požiari v 6. stor. bol prestavaný a zväčšený (na trojlodový s trikonchálnym uzáverom), zanikol okolo roku 600. Mimo mestských múrov sa podarilo odkryť ďalší ranokresťanský kostol z obdobia okolo roku 500, ktorého reštaurované základy i zvyšky dlážkovej mozaiky sú súčasťou múzea Teurnia. V okolí kostola sa našlo pohrebisko. Aj tento okrsok zaniká požiarom pri príchode Slovanov (k lokalite a múzeu bližšie p. Glaser, F. 1992: Teurnia: Römerstadt und Bischofssitz. Klagenfurt; tam aj o lokalite Molzbichl).

Villach: Návšteva expozície korutánskeho praveku a doby rímskej v meste.

Hallein: Nálezy vystavené v Keltenmuseum Hallein pochádzajú z hrobov, zo sídlisk, z piatich ťažobných solných revírov v Dürrnbergu a v jeho bezprostrednom okolí. Druhá časť expozície ponúka exkurz do historického obdobia oblasti Halleinu. Výsledky archeologickej bádania na posledy zhral Zeller, K. W. 1996: Der Dürrnberg bei Hallein. Ein Zentrum keltischer Kultur am Nordrand der Alpen (aj s literatúrou).

Salzburg: Expozícia praveku a doby rímskej v múzeu mesta.

Hallstatt: Okruh banským revírom, v ktorom stále prebieha archeologický výskum, so stopami po pravekej ťažobnej aktivite, ktoré sa dajú sledovať od 12. stor. pred n. l. približne do zlomu letopočtov v troch skupinách banských šácht (severná - najstaršia, východná - 8.-4. stor. pred n. l., západná - najmladšia - neskora doba laténska). Ťažba v dobe rímskej sa zatiaľ len predpokladá vzhľadom na rímske osídlenie v údolí. Najstaršie stredoveké doklady banských aktivít pochádzajú z roku 1311. Nálezy zo solných baní a údolia sú uložené v archeologicom múzeu v malebnej dedinke Hallstatt na brehu Hallstattského jazera.

Linz: Múzeum vlastní nálezy z pravekej, rímskej aj zo stredovekej minulosti mesta. Prvé opevnené sídlisko vzniklo v období kultúry popolnicových polí, existovalo v dobe halštatskej, v dobe laténskej vyrástli opevnenia pri Linzi na oboch brehoch Dunaja. Osada - vicus - vzniká v 1. stor. n. l., od obdobia vlády cisára Commoda sídlila v nedalekom a jedinom norickom legijnom tábore v Lauriacu Legio II Italica. Jednotlivé taborové budovy sa využívali až do karolínskeho obdobia. Počas výskumu (1960-1966) Baziliky sv. Laurinca (Basilika St. Laurenz) sa podarilo odkryť základy lauriackého rímskeho chrámu z roku 180 n. l., biskupského kostola z roku 370 n. l. a prvého farského kostola pre Enns - Lorch z roku 740 n. l. (základy týchto budov spolu s časťou nálezov z výskumu sú po reštaurovaní prístupné v suteréne Baziliky sv. Laurinca). V prvej polovici 16. stor. bol kostol degradovaný na cintorínový a farské práva dostal iný kostol v dnešnej mestskej časti Enns. Enns a Lauriacum boli v roku 1938 zlúčené do jedného mestského celku.

Všetky informácie prezentované v tejto stati pochádzajú od rakúskych odborníkov, ktorí sa v regiónoch svojho pôsobenia láskavo a ochotne ujali účastníkov expozície. Naším príspevkom by sme sa zároveň radi podčakovali Dr. Kramerovi z múzea v Grazi, doc. Hebertovi z pamiatkového ústavu v Grazi, prof. Glaserovi z múzea v Klagenfurte, Dr. Zellerovi, riaditeľovi Keltenmuseum Hallein, Dr. Moosleitnerovi z múzea v Salzburgu a Dr. Barthovi, riaditeľovi Prähistorische Abteilung des Naturhistorisches Museums Wien.

L. Benediková

Medzinárodný kongres MEDIEVAL EUROPE - Brugge 1997

V dňoch 1.-4. októbra 1997 sa konal v poradí druhý medzinárodný kongres archeológie stredoveku v Brugách (Belgicko). Organizátormi podujatia boli Instituut voor het Archeologisch Patriamonium, Vrije Universiteit Brussel, Provincie West-Vlaanderen, mesto Bruggy. Patronát nad kongresom prevzala belgická vláda. Podobne ako na prvom kongrese (York 1992), tvorili prevahu účastníci z prímorských krajín západnej Európy (Veľká Británia, Francúzsko, Belgicko, Holandsko, Nemecko, Švédsko, Dánsko). Medzi viac ako 600 účastníkmi sa nestratili ani zástupcovia strednej a východnej Európy (najmä Polsko, Maďarsko). Z troch prihlásených účastníkov zo Slovenska sa na koniec akcie zúčastnil iba autor tejto správy (predovšetkým vďaka podpore Literárneho fondu).

Vedecké rokovania prebiehali v 11. sekciách (urbanizmus, pohrebné zvyky, výmena a obchod, viera a religiozita, umenie a symbolizmus, vidiecke sídla a osídlenie, materiálna kultúra: produkcia a spotreba, doprava a cesty, životné prostredie, teória a metóda historickej archeológie, vojenstvo). Jednoznačne najväčšiu návštevnosť zaznamenala sekcia "vidiecke sídla", v rámci ktorej bol prezentovaný aj referát zo Slovenska (Early medieval settlement structure in Slovakia) a sekcia "urbanizmus". Po každom referáte (prípadne po ucelenom bloku) nasledovala diskusia, spravidla dlhšia ako vlastný referát. Najviac polemik vyvolali otázky vypovedacej hodnoty archeologickej nálezov a situácií. Bádatelia sa zhodli na potrebe spracovania starých fondov a na nevyhnutnosti v čo najväčšej miere utlmiť tzv. systematický terénny výskum neohrozených nálezísk. Možnosti dôslednej konfrontácie názorov umocnila aj skutočnosť, že už počas kongresu boli k dispozícii referáty vydané v deviatich zborníkoch, tematicky kopírujúcich jednotlivé sekcie.

Hlavná časť tohto medzinárodného podujatia sa uskutočnila v reprezentačných priestoroch radnice v Bruggách. Súčasťou početných sprievodných akcií bola aj rozsiahla predajná výstava odbornej literatúry zameranej na stredovek (archeológia, história, filozofia, umenie, literatúra, architektúra a pod.). Nasledujúci kongres sa uskutoční v r. 2002 s najväčšou pravdepodobnosťou v Bazileji.

Záverom treba konštatovať, že belgickým kolegom sa podarilo zvládnúť organizáciu kongresu na vysokej úrovni. Vydané zborníky budú dozaista pevnou súčasťou každej odbornej archeologickej knižnice.

M. Ruttkay

Kolokvium "Kultúra každodenného života v stredoveku na Slovensku"

Na podujatí realizovanom 18. decembra 1997 v prednáškovej sále budovy SAV v Nitre vystúpili ako referenti riešitelia GP 2/2036/95 z Oddelenia pre výskum stredoveku I a II. Jeho cielom bolo prezentovať v ucelenejšej podobe záverečné výsledky riešenia čiastkových tematických okruhov nosnej témy GP, uvedenej v názve kolokvia. V rámci dvoch tematických blokov odzneli nasledujúce príspevky: A. Ruttkay - Riečne nálezy zbraní a problémy stredovekých komunikácií; P. Bednár/M. Vondráková - K pohrebnému ríitu a demografii hrobov z Nitrianskeho hradu v 9.-15. stor.; M. Hanuliak - Reálne faktory a ich účasť pri vystrojovaní hrobov v 9.-12. stor.; D. Bialeková - Predindustriálna výroba drevného uhlia a jeho využitie; I. Vlkolinská - Úroveň hrnčiarstva z 9.-12. stor. na Slovensku a výrobňa Nitra-Lupka; J. Hunka - Výroba mincí v Uhorsku a ich odraz v hospodárstve stredovekého Slovenska; G. Fusek - Hroby s arpádovskými mincami z Nitry-Šindolky; D. Stašíková-Štukovská - Sklené koráliky a ich vypovedacie schopnosti k otázkam kultúrnych vplyvov; H. Chorvátorová - K problematike výskytu rôznych druhov príveskov na pohrebiskách z veľkomoravského obdobia z územia južnej Moravy a Slovenska; M. Ruttkay - Zmeny v keramickej produkcií 12.-13. stor.

Následnej diskusie sa aktívne zúčastnili takmer všetci prítomní z AÚ SAV v Nitre, ako aj hostia z FFUK v Bratislave a UKF v Nitre. Okrem vyzdvihnutia prínosu nových poznatkov sa v hodnotiacich vystúpeniach objavili aj príponienky k istým sporným momentom v prednesených referátoch, doplnené poukázaním na nedostatky v obsahovej náplni niektorých príspevkov.

Väčšina z uvedených foriem pozitívnej kritiky bola referujúcimi autormi kladne prijatá, čo určite prispeje k skvalitneniu úrovne príspevkov, ktoré budú súborne publikované v samostatnom zborníku.

M. Hanuliak

Výstava "Odkryté dejiny stredného Považia"

Archeologický krúžok pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Považskej Bystrici oslávil v októbri 1997 už 5. výročie svojho vzniku. Členovia krúžku sa rozhodli urobiť výstavu, ktorá by oboznamila širšiu verejnosť s činnosťou krúžku za 5 rokov jeho trvania. Výstava sa inštalovala v priestoroch Centra voľného času na Lánskej ulici v Považskej Bystrici a trvala od 2. do 28. februára 1998.

V siedmich vitrínach sa tu na dvadsiatich paneloch prezentovali trojrozmerné exponáty z jednotlivých lokalít terajšieho okresu Považská Bystrica, plošné dokumenty o vývoji osídlenia Slovenska, mapky s vyznačenými náleziskami pôvodného okresu a lokality objavené členmi krúžku, ako aj fotografie z činnosti krúžku v teréne.

Približne 2 000 návštěvníkov, najmä z radov školskej mládeže, sa tu aspoň zbežne mohlo oboznačiť s vývojom osídlenia územia tohto okresu a zároveň s najstarším úsekom vývoja ľudstva na našom území.

Výstava mala pozitívny dopad na širokú verejnosť. O jej náplň prejavili záujem nielen miestne týždenníky, ale aj rozhlasové spoločnosti - Rádio Rebeka z Martina a Rádio Žilina. Svoj podiel na úspechu tejto akcie mala zaistenie aj vhodná forma propagácie. S uspokojením môžeme konštatovať, že návštěvnosť výstavy, aj napriek krátkemu obdobiu jej trvania, presiahla všetky naše očakávania.

J. Moravčík

Etno-archeologický seminár

Dňa 5. februára 1998 sa v Archeologickom seminári Filozofickej fakulty UK v Bratislave uskutočnila diskusia na tému "Etnos a materiálna kultúra", ktorú poriadala Etno-archeologická komisia pri SAS a SNS. Zúčastnili sa jej zástupcovia katedry archeológie a etnografie FFUK, Ústavu etnológie, Archeologického múzea SNM v Bratislave, ako aj zástupcovia Archeologického ústavu SAV v Nitre, Historického ústavu SAV v Bratislave a hostia z Prahy. Podujatie otvoril doc. PhDr. E. Kerekič, CSc. Poskytol prehľad o vývoji názorov na problematiku ethnicity v archeológii, pričom informoval prítomných o najnovšej odbornej literatúre k tejto téme a zároveň nadhodil niekoľko základných otázok do diskusie (etnošpecifické črty materiálnej kultúry v archeológii, archeologická kultúra a etnicita, Karpatská kotlina ako unikátny región z hľadiska etník a kultúr atď.). Podobný charakter mal aj vstup do problematiky za etnológov dr. J. Podobu, CSc. V spontánnej diskusii odzneli dôležité informácie o najnovšom vývoji názorov na etnošpecifické fenomény v etnografii, hlavne vo vzťahu k otázke etnického pôvodu sídelných objektov, výskumu kultúrnych javov u Slovanov atď. Diskutujúcich možno z hľadiska názorov rozdeliť na skupinu obhajujúcu potrebu etnickej špecifikácie materiálnej kultúry v archeológii a etnológiu a na skupinu upozorňujúcu formou rôznych otázok a príkladov na konzervatívnosť názorov obhajujúcich etnošpecifickosť a nebezpečie mylnnej interpretácie, prípadne aj s možným vplyvom na nežiadúcu podporu nacionalizmu. Predovšetkým archeológovia upozorňovali na zlé skúsenosti s možnosťou zneužitia etnošpecifikácie. Napriek rozdielnym názorom sa diskusia viedla na vysokej odbornej a etickej úrovni nenúteným spôsobom, vychádzajúcim z odborného zamerania prítomných. Záujem o problematiku najlepšie dokazovali hlúčiky diskutujúcich ešte dlho po zakončení podujatia, ktoré, dúfajme, nájde svoje ďalšie pokračovanie.

D. Staššíková-Štukovská

Študentský klub historických vied

V poslednom minuloročnom čísle Informátora sa objavila zmienka o Študentskom klube historických vied (článok Stretnutie študentov archeológie). Klub vznikol a pôsobí pri katedrách história a archeológie na UKF v Nitre. Združuje študentov archeológie, história a muzeológie v rámci tejto univerzity. Jeho prvoradou úlohou je podporovať svojich členov v ich odbornom rozvoji, a to prostredníctvom vlastných akcií, ako aj prostredníctvom kontaktov so študentmi z iných vysokých škôl a univerzít. Za necelý rok činnosti klubu (založený bol v apríli 1997) sa jeho členovia zúčastnili viacerých (aj medzinárodných) študentských vedeckých konferencií, nadviazal spoluprácu so študentmi história v Hradci Královom, Zielonej Góre a Wrocławi, najnovšie kontakty smerujú do Slovinska. Kedže podstatnú časť členov tvoria študenti archeológie, angažuje sa klub aj v tomto odboore. Kontakty (zatial neoficiálne) s univerzitou v Edinburghu sú dôležité aj pre klubom pripravovaný projekt experimentálneho archeologického centra. V spolupráci so študentmi archeológie z univerzít v Brne a Prahe pripravuje tiež výmenné študentské pobytu. Ďalšou z aktivít, tentokrát spoločne so SAS, má byť cyklus prednášok o archeologických výskumoch. Členovia klubu budú aj účastníkmi pripravovanej expedície Monoxylon '98.

Na Výročnej konferencii SAS bude pravdepodobne prerokované ustanovenie Študentskej sekcie pri SAS a zvolý sa jej pracovný výbor. Pri AÚ SAV a katedrách história a archeológie v Nitre existuje tzv. Spoločné pracovisko. Klub sa bude snažiť prispieť k zaktivizovaniu jeho činnosti.

R. Štefanka

ANTE PORTAS alebo TALIANSKY DENNÍK "Archeologický dorast" na cestách za poznávaním minulosti

Tohto roku (akademického) sa už po druhýkrát vydali katedry (teda, len ich časť) história a archeológie na UKF v Nitre vyhrievať si svoje kosti pod južné sinko Taliánska. Prvá takáto výprava, zrovnatelná iba s podobnými veselými udalosťami v dejinách Taliánska (za všetky spomeniem aspoň nájazdy Vandálov a Viziogótov), sa konala už v septembri minulého roku. Podarilo sa nám vidieť Ravenu, Bolognu, Marzabotto, Modenu, San Marino, Rimini, Florenciu, Veronu, Este, Benátky, Abachio di Pomposa, Spinu, Ferraru a Aquileiu. Naša pozornosť sa sústredovala hlavne na múzeá a historicky či archeologicky významné miesta. Vrele môžeme odporúčať návštěvu múzeí v Bologni či v Este, ktorých zbierky, hlavne z doby železnej, dokážu ohromiť snáď každého. Veľmi zaujímavou bola tiež návštěva Marzabotta - etruského mesta, ktorého výskum stále prebieha.

Kedže sa tento zá(ná-)jazd stretol s veľmi pozitívou odozvou, rozhodli sa katedry zopakovať ho a tentoraz obšťastniť svoju prítomnosťou stredné Taliánsko a hlavne Rím. Zájazd sa konal koncom septembra 1997 a trval šesť dní. Prvý deň sme strávili vo Vatikáne v chráme sv. Petra a potom najmä vo vatikánskych múzeách, ktorých zbierky predstavujú tú najväčšiu všechnočuť, akú len história a archeológia môžu ponúknúť. Druhý deň bol ladený výslovne anticky. Okrem návštěvy Pompejí, ku ktorým snáď niet čo dodať, a ktorá je "povinná" pre každého historika, sa nám podarilo vidieť, či skôr nevidieť, Paestum (grécku Poseidóniu). Bohužiaľ, vďaka taliánskym pamiatkarom sme z jeho chrámov videli len lešenia, ktoré zaručene nepochádzali z antiky. Všetko sme si vynahradili v miestnom múzeu, ktoré uchováva nálezy nielen z Paesta, ale aj z ďalších nálezisk súvisiacich s gréckym osídlením. Antické "orgie" pokračovali aj v nasledujúci deň návštěvou múzea v Neapole. Opustiť sme ho dokázali až po dvoch hodinách žasnutia nad gréckou keramikou, freskami z Pompejí a ďalšími exponátmami, ktoré mali dokumentovať najstaršie dejiny tejto oblasti.

Ďalšie tri dni sme strávili tzv. "volným programom" v Ríme. To znamenalo, čo najrýchlejšie sa vzdialisť od nášho sprievodcu a potom sa túlať po Ríme na vlastnú pásť. Iba tak bolo možné dostaťce si vychutnať atmosféru takých miest ako Caracallove kúpele, Forum Romanum, Koloseum a mnoho ďalších miest pamäťajúcich slávu starého Ríma. Z archeologického hľadiska skutočnú lahôdku predstavovala návštěva Villy Julie. Množstvo etruských pamiatok, ktoré toto múzeum obsahuje takmer spôsobilo skrat očiam a mozgom niektorých kolegov.

Na šiesty deň sme sa, veľmi neradi, museli s "večným mestom" rozlúčiť s nádejou, že to nebola naša posledná návštěva slnečného Taliánska.

P. Adamka

**Správy Slovenskej akadémie vied 1998, 1-3
(prevzaté informácie)**

Podpredseda SAV pre oddelenie spoločenských vied PhDr. Dušan Čaplovič, CSc. odovzdal dňa 9. 12. 1997 čestnú zlatú plaketu SAV Ludovíta Štúra za zásluhy v spoločenských vedách PhDr. Titusovi Kolníkovi, DrSc., ako aj čestnú striebornú plaketu SAV Ludovíta Štúra za zásluhy v spoločenských vedách PhDr. Václavovi Furmánkovi, DrSc. a Ing. Eve Hajnalovej, DrSc.

Predseda SAV prof. Ing. Štefan Luby, DrSc. a podpredseda SAV pre oddelenie spoločenských vied PhDr. Dušan Čaplovič, CSc. odovzdali dňa 17. 12. 1997 čestnú striebornú plaketu SAV za zásluhy v spoločenských vedách PhDr. Karolovi Pietovi, CSc.

Redakcia

 NOVÉ PUBLIKÁCIE

ŠVICKÝ, M.: NÁVRAT SLOVENOV. SLOVENSKÉ PRÍRODNÉ VEDOMIE A VIERA. Vydané vlastným nákladom. Bratislava 1997, 122 s., čb obrázky, brožovaná väzba.

RAPP, F.: CÍRKEV A NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT ZÁPADU NA SKLONKU STŘEDOVĚKU. CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury). Vyšlo v Presses Universitaires de France 1971, preklad S. Káňová 1996, 343 s., brožovaná väzba.

SEGERT, S.: STAROVĚKÉ DĚJINY ŽIDŮ. Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, 313 s., pevná väzba.

POŘÍZKA, J.: ŘÁD MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ Z PALESTINY NA VIA CONDOTTI. Praha 1997, 246 s., pevná väzba.

VLČEK, P. - SOMMER, P. - FOLTÝN, D.: ENCYKLOPEDIE ČESKÝCH KLÁŠTERŮ. Libri, Praha 1997, 782 s., čb obrázky, pevná väzba.

MARSINA, R.: LEGENDY STREDOVEKÉHO SLOVENSKA. IDEÁLY STREDOVEKÉHO ČLOVEKA OČAMI CIRKEVNÝCH SPISOVATEĽOV. Nadácia Osudy predkov. Nitra 1997, 407 s., farebné obrázky, pevná väzba.

SVÄTOPLUK 894-1994. Editori R. Marsina a A. Ruttkay. Materiály z konferencie organiz. AÚ SAV v Nitre v spolupráci so SHS pri SAV, Nitra 3.-6. október 1994. Nitra 1997, 245 s., 49 obr., brožovaná väzba. Obsah: Avenarius, A.: Liturgické dielo Konštantína a Metoda, Bednár, P.: Nitriansky hrad v 9. storočí a jeho význam v sídliskovej štruktúre velkomoravskej Nitry; Boháčová, I.: Pražský hrad v období velkomoravském; Čaplovič, D.: Oblasti východných Karpát a Horného Potisia za panovania Svätopluka I.; Fusek, G.: Poznámky k výskumu neopevnených velkomoravských sídlisk v Nitre; Galuška, L.: K otázce hrobu velkomoravského knížete Svatopluka; Hanuliak, M.: K poznatkom zo štúdia pohrebného rítu vo velkomoravskom období; Chropovský, B.: K problematike sídla Svätopluka I.; Király, P.: Budínske vydanie života sv. Konštantína-Cyrila, sv. Metoda a sv. Klimenta Ochridského; Klanica, Z.: Kresťanství a pohanstvá staré Moravy; Krajčovič, R.: Praslovanský základ slovenčiny v dobe Svätoplukovej ríše; Králik, L.: Oniektorých motívoch riek v slovenskej ľudovej duchovnej kultúre; Lukačka, J.: Pokus o rekonštrukciu osídlenia Ponitria v období Veľkej Moravy; Marsina, R.: Svätopluk, legenda a skutočnosť; Plachá, V. - Hlavicová, J.: Devín v 9. storočí; Ruttkay, A.: O velkomoravskom vojenstve s osobitným zreteľom na obdobie vlády Svätopluka; Sedlák, V.: Európske vplyvy na organizáciu života stredodunajských Slovanov; Stašíková-Štukovská, D.: Problematika vybraných typov veligradských (byzantsko-orientálnych) náušnic Veľkej Moravy z pohľadu doterajších výsledkov výskumu v Borovciach; Steinhübel, J.: Veľká Morava a Bulharsko v dobe Rastislava a Svätopluka; Šalkovský, P.:

Slovanské hradisko pri Detve - príspevok k rekonštrukcii dejín stredného Slovenska v 9.-11. storočí; Tibenský, J.: Historiografické zdroje a spoločensko - politické vplyvy na vývoj veľkomoravskej tradície do počiatku slovenského národného obrodenia; Uličný, F.: Východné časti Veľkomoravskej ríše; Wolfram, H. von: Moravien-Mähren oder nicht?

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1995. Hlavný redaktor PhDr. O. Oždáni, CSc., Nitra 1997, 326 s., 160 obr., 1 mapa.

HROCHOŇ VRCHÁRSKE SRDCE PODPOŁANIA. Venované 150. výročiu príchodu A. Sládkoviča do Hrochote. Nadácia Korene, 1997, 247 s., čb a far. obrázky, brožovaná väzba.

Redakcia

† OPUSTILI NAŠE RADY

Dňa 28. 2. 1998 nás navždy opustil Prof. PhDr. Jozef Poulik, DrSc. Narodil sa 6. 8. 1910 v Jiříkoviciach na Hané ako najstarší z troch synov miestneho majstra stolára. Svoje celoživotné bádateľské úsilie zasvätil predovšetkým predovšetkým otázke počiatkov a ďalšieho rozvoja slovanského osídlenia, hlavne Veľkej Moravy. V priebehu rokov tak vzniklo rozsiahle dielo, ktoré patrí k základom slovanskej archeológie nielen v Českej republike, ale aj v zahraničí. Bol riaditeľom AÚ ČAV v Brne a v Prahe, vedúcim výskumu v Mikulčiciach - NKP a člen mnohých domácich a zahraničných odborných inštitúcií. Odišiel vedec a organizátor, jedna z profilujúcich osobností archeologickej vedy v Čechách i na Slovensku.

Redakcia

⌚ JUBILEÁ

Srdečne blahoželáme členom Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, ktorí sa v druhom polroku 1998 dožívajú svojho životného jubilea. Želáme im zdravie, úspechy v práci a životnú pohodu.

70 rokov

HINDICKÝ Jozef (5.9.1928 Trávnica). Pôsobil ako stredoškolský profesor na Gymnáziu v Novej Bani, kde vyučoval história a geografiu. Spolupracoval s archeológmi aj historikmi a má podiel na zberovej činnosti v najbližšom regióne.

MELIŠ Štefan (9.9.1928 Praha). Dlhoročný externý spolupracovník múzea v Žiline, objaviteľ početných nových archeologickej lokalít v širšom okolí Považskej Bystrice. V posledných rokoch viedie archeologickej krúžok v Považskej Bystrici, kde učí svojich mladších následníkov základom archeologickej prieskumu v teréne.

65 rokov

HORNÍK Ladislav (17.7. 1933 v Ivanke pri Nitre). Patrí k zberateľom, vďaka ktorým sa obohatilo poznanie o nových náleزوach a archeologickej lokalitách z bohatého regiónu Nitry.

STUPAVSKÝ Jozef (28.11.1933 Stráže nad Myjavou). Pôsobí v Šaštíne-Strážach. Jeho činnosť je zameraná predovšetkým na terénnu aktivitu a zberovú činnosť v rodnej obci.

60 rokov

BUBLOVÁ Helena (10.11.1938 Čermná). Od ukončenia strednej školy v roku 1956 pôsobila v Archeologickom ústave SAV. Začínala v oddelení dokumentácie. Určitú dobu pracovala aj ako technická pracovníčka na výskumoch, hlavne v spolupráci s doc. PhDr. A. Točkom, DrSc. Neskôr natrvalo zakotvila v redakcii AÚ, kde pôsobila ako výkonná redaktorka interných i mimoústavných publikácií.

Redakcia

REDAKČNÁ VÝZVA

V spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre obnovujeme vydávanie ročenky Bibliografia slovenskej archeológie od r. 1989. Obraciame sa preto s výzvou na všetkých členov SAS pri SAV, aby v záujme kompletnosti pripravovaného zväzku posielali bibliografické údaje o svojich prácach publikovaných v domácej a zahraničnej tlači na adresu zostavovateľky PhDr. Hany Mačalovej: Archeologický ústav SAV - VPS, Hrnčiarska 13, 040 01 Košice. Záznam má obsahovať meno autora, názov práce, neskrátený názov časopisu (zborníka, novín a pod.), v ktorom je práca uverejnená, jeho ročník, číslo a strany, na ktorých ju možno nájsť.

Redakcia Informátora SAS pri SAV oznamuje všetkým záujemcom o uverejnenie príspevkov, že rukopisy spolu s disketou môžu priebežne zasieľať na adresu uvedenú v tiráži (anonsy o akciách, ktoré sa realizovali alebo sa budú realizovať, o nových knihách, projektoch, výskumoch, nálezoch, jubileách členov SAS, teda o všetkom, čo súvisí s činnosťou Slovenskej archeologickej spoločnosti a so záujmami jej členov).